

Dr hab. Bogusława Lachowska, prof. KUL
Instytut Psychologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani Magister Darii Rębiś

pt. „Style przywiązania w dorosłości a poziom lęku i złości u mężczyzn skazanych za stosowanie przemocy w związkach partnerskich”

na stopień doktora nauk o zdrowiu, s. 193

Pani Magister Daria Rębiś w rozprawie pt. „**Style przywiązania w dorosłości a poziom lęku i złości u mężczyzn skazanych za stosowanie przemocy w związkach partnerskich**” podejmuje bardzo ważne zagadnienie przemocy w relacji między partnerami związków intymnych, które - zgodnie z tytułem – określa terminem: związki partnerskie. Podejmując zagadnienie przemocy zagłębia je w problematyce zdrowia psychicznego, które stanowi - jak podkreśla Autorka – jeden z kluczowych elementów koncepcji zdrowia według Światowej Organizacji Zdrowia. Autorka wskazuje, iż ważnym źródłem dobrostanu jednostki są bliskie związki interpersonalne, w tym szczególnie rodzina, w której jednostka ma możliwość zaspokojenia istotnych dla niej potrzeb, takich jak potrzeba przynależności, akceptacji, bezpieczeństwa. Rodzina stanowi system relacji interpersonalnych między wszystkimi jej członkami, przynależącymi do różnych pokoleń. Autorka swoją uwagę skupia na relacji między małżonkami, przyjmując ogromne znaczenie tej relacji dla dobrostanu wszystkich członków rodziny. Takie podejście do omawianego zagadnienia jest w pełni uzasadnione w świetle poglądów badaczy i teoretyków, zajmujących się psychologicznymi aspektami funkcjonowania rodziny, którzy są zgodni w kwestii kluczowej roli, jaką relacja małżeńska pełni w rodzinie (Satir, 1972; 1988). Ogromne znaczenie rodziny dla dobrostanu jednostki oznacza jednakże jednocześnie, iż wszelkie zaburzenia w funkcjonowaniu rodziny mogą utrudnić lub uniemożliwić członkom rodziny zaspokojenie istotnych dla nich potrzeb, prowadząc w efekcie do zaburzeń szeroko rozumianego zdrowia. Tak duże znaczenie rodziny

WPLYNEŁO 1
Wydział Lekarski i Nauk o Zdrowiu
Data 2020-06-24
L.dz.

dla zdrowia rodziny wskazuje na konieczność prowadzenia badań w tym obszarze i ich ogromne znaczenie poznawcze i praktyczne. Zatem problematykę podjętą przez Panią Magister Darię Rębiś z całym przekonaniem uznaję za bardzo ważną, mającą ogromne znaczenie teoretyczne i praktyczne.

Przemoc w środowisku rodzinnym może dotyczyć różnych relacji: wobec dzieci, wobec rodziców, osób starszych, rodzeństwa i wobec partnera relacji intymnej. Ze względu na ukazane powyżej ogromne znaczenie relacji małżeńskiej, za bardzo ważne i w pełni uzasadnione uznaję skupienie uwagi na zjawisku przemocy występującym w tego typu relacji. Skala zjawiska przemocy wobec kobiet, partnerek relacji intymnej, uzasadnia to, iż Autorka zajęła się mężczyznami, sprawcami tej przemocy: szacuje się bowiem, iż w skali świata prawie 30% kobiet będących w związkach intymnych doświadczało przemocy ze strony partnera (Misso, Schweitzer, Dimaggio, 2019), czy też - zdaniem innych autorów - przemoc występuje w blisko jednej piątej małżeństw (np. Herzberger, 2002). Przemoc między partnerami relacji intymnej (w literaturze anglojęzycznej określana terminem *Intimate Partner Violence, IPV*) była do tej pory przedmiotem wielu badań. Ważny nurt w tych badaniach stanowią badania poświęcone wyjaśnieniu zjawiska przemocy w relacji intymnej. W ramach tego nurtu znacznym zainteresowaniem cieszy się podejście koncentrujące się na roli czynników podmiotowych w wyjaśnianiu przemocy, takich jak osobowość, psychopatologia, zaburzenia somatyczne. Omawiany projekt mieści się w tym ważnym obszarze badań, a Autorka wśród czynników podmiotowych zwraca uwagę na style przywiązania w dorosłości oraz poziom lęku i złości sprawców przemocy.

Autorka wskazuje, iż celem zrealizowanego przez nią projektu jest zdobycie nowej wiedzy w podejmowanym obszarze zagadnień i wykorzystanie jej w projektowaniu i wdrażaniu bardziej efektywnych programów resocjalizacyjnych kierowanych do sprawców przemocy. Cel badawczy doprecyzowuje na stronie 75., gdzie podaje, iż „głównym celem badań było określenie istnienia związku między stylem przywiązania w dorosłości a nasileniem cechy lęku i złości u mężczyzn skazanych za stosowanie przemocy w związkach partnerskich”. Na dalszych stronach (77-78) pojawiają się kolejne doprecyzowania celu badawczego. Autorka cel główny formułuje w postaci pytania o to, **jaki jest związek między stylami przywiązania w dorosłości a poziomem cechy lęku i złości u mężczyzn skazanych za stosowanie przemocy w związkach partnerskich?**, a następnie doprecyzowuje go za pomocą trzech pytań szczegółowych o to:

1. jaki styl przywiązania, w swojej subiektywnej ocenie, prezentują w relacjach partnerskich sprawcy przemocy przebywający w warunkach izolacji penitencjarnej?

2. jaki poziom agresji, złości i lęku prezentują w swojej subiektywnej ocenie sprawcy przemocy odbywających karę pozbawienia wolności?

3. jaka jest współzależność między deklarowanym stylem przywiązania a lękiem, złością i agresją u inkarcerowanych sprawców przemocy?

Autorka nie formułuje hipotez badawczych uzasadniając swoje stanowisko brakiem badań w tym obszarze.

W celu zrealizowania przyjętego celu badawczego - głównego i szczegółowych - Autorka przeprowadziła badanie 207 osadzonych (13 osadzonych mężczyzn, którym zaproponowano uczestnictwo w badaniu odmówiło), skazanych z art. 207 Kodeksu Karnego za stosowanie przemocy wobec obecnej lub byłej partnerki, odbywających karę pozbawienia wolności. Badani byli w wieku od 25 do 55 lat. **Na podkreślenie zasługuje staranność w doborze osób do grupy badanej**, według ściśle określonych kryteriów, które weryfikowano w oparciu o dokumentację skazanych: byli to mężczyźni reprezentujący normę intelektualną, u których wykluczono obecność choroby psychicznej. Taki dobór grupy badanej pozwolił na kontrolę ważnych zmiennych, które w istotny sposób mogły zniekształcić wyniki badania. W tym miejscu chciałabym także docenić wysokie kompetencje Pani Magister nawiązywania i podtrzymywania kontaktu z badanymi. Prowadzenie badań w grupie osadzonych należy do wyjątkowo trudnych. Zgromadzenie stosunkowo licznej grupy badanej świadczy o tym, iż Pani Magister poradziła sobie z tym zadaniem doskonale.

Badania zrealizowano w okresie od stycznia do września 2019 roku na terenie Aresztu Śledczego w Kielcach, w przeznaczonym do tego pomieszczeniu – w gabinecie psychologicznym. Badanie przeprowadzono indywidualnie. Badani odpowiadali na pytania opracowanego przez Autorkę kwestionariusza ankiety oraz następujących kwestionariuszy (według kolejności, w jakiej badani odpowiadali): Kwestionariusz STAXI – 2 w polskiej adaptacji W. Bąka; Inwentarz Stanu i Cechy Lęku STAI, będący adaptacją amerykańskiego narzędzia *State-Trait Anxiety Inventory* (STAI) autorstwa C.D. Spielbergera, R.L. Gorsucha i R.E. Lushene'a, zaś polską wersję opracowali C.D. Spielberger, J. Strelau, M. Tysarczyk oraz K. Wrześniewski; Zrewidowana Skala Przywiązania u Dorosłych; Kwestionariusz Agresji Bussa i Perry'ego w wersji Instytutu Amity. Za pomocą tych narzędzi dokonano pomiaru

analizowanych zmiennych: cecha, kontrola i ekspresja złości; lęk jako cecha; tendencje agresywne; styl przywiązania w dorosłości; zmiennych społeczno – demograficznych i penitencjarnych.

Na podkreślenie zasługuje ogromna staranność, z jaką Autorka przestrzegała wszystkich zasad etycznych realizując swoje badanie.

Struktura omawianej rozprawy jest poprawna, typowa dla naukowych opracowań empirycznych. Układ poszczególnych części jest przejrzysty i logiczny, a tok rozważań klarowny, łatwy do śledzenia. **Opracowanie zawiera Streszczenie w języku polskim i angielskim (zgodnie z wymaganiami stawianymi tego typu opracowaniom).** W pracy można wyodrębnić trzy zasadnicze części: część będącą wprowadzeniem teoretycznym w problematykę opracowania, część poświęconą prezentacji metodologii badań własnych oraz część, w ramach której zaprezentowano wyniki przeprowadzonych analiz oraz dokonano próby ich syntezy i interpretacji stwierdzonych prawidłowości. Część pierwsza to wnikliwe i staranne wprowadzenie teoretyczne w poruszaną problematykę, dobrze spełniające swoją funkcję przygotowania do sformułowania problemu w postaci pytań badawczych (głównego i szczegółowych) w dalszym toku rozważań. Struktura tej części opracowania jest przejrzysta i logiczna. Autorka tę część pracy ujęła w dwa zasadnicze bloki zagadnień. Pierwszy z nich poświęca omówieniu zjawiska przemocy w związkach romantycznych. Realizując to zadanie przedstawia sposoby rozumienia i definiowania przemocy domowej, formy i funkcje przemocy, omawia cykl przemocy - a na zakończenie tej części – przedstawia prawno-karny kontekst stosowania przemocy w rodzinie i omawia zagadnienie resocjalizacji sprawców przemocy domowej. Drugi blok zagadnień w części teoretycznej pracy dotyczy psychospołecznego funkcjonowania sprawców przemocy. Autorka przedstawia tutaj koncepcje psychologiczne dostarczające wyjaśnienia dla zjawiska przemocy w rodzinie, omawia typologię sprawców przemocy oraz poznawcze i emocjonalne funkcjonowanie sprawców przemocy, szczególną uwagę poświęcając stylom przywiązania sprawców przemocy, stanowiącym przedmiot jej zainteresowania.

Część druga rozprawy ukazuje metodę badań własnych, w tym charakterystykę osób badanych, kryteria doboru badanych do grupy, sposób przeprowadzenia badania oraz wyczerpujący opis wykorzystanych narzędzi pomiaru zmiennych a także - przyjęty w toku dalszych analiz schemat statystycznej analizy danych.

Część trzecią rozprawy poświęcono prezentacji wyników badania własnego oraz ich dyskusji. Prezentację wyników badania Autorka ujęła w pięć rozdziałów, których treść dedykowana jest realizacji poszczególnych, wymienionych uprzednio, celów badawczych przedstawionych w formie pytań badawczych. Tę część pracy kończą paragrafy: Dyskusja oraz Wnioski. W tej części opracowania Pani Magister Daria Rębiś dokonuje bardzo wnikliwej analizy uzyskanych wyników, odwołując się do bogatej literatury prezentującej wyniki badań oraz rozważania teoretyczne w interesującym ją obszarze zagadnień. Niewątpliwie wykazała się doskonałą i wszechstronną znajomością podejmowanej problematyki.

Opracowanie zawiera Streszczenie w języku polskim i angielskim (zgodnie z wymaganiami stawianymi tego typu opracowaniom).

Wydaje się, iż prezentując tak wysoki poziom znajomości problematyki cenne byłoby, gdyby Autorka pokusiła się - w oparciu o doświadczenia zdobyte w trakcie realizacji omawianego projektu - o wskazanie dalszych kierunków badań w tym obszarze oraz o szersze omówienie możliwości wykorzystania w praktyce stwierdzonych przez nią prawidłowości. Wprawdzie w tekście opracowania Autorka niejednokrotnie sygnalizuje ograniczenia swojego projektu badawczego, jednakże cenne byłoby, gdyby pokusiła się o syntetyczne omówienie tych ograniczeń w ramach paragrafów końcowych, dzięki czemu potencjalni kontynuatorzy badań mieliby łatwiejszy dostęp do tych wniosków, by uwzględnić je w swoich projektach.

Za bardzo cenne i ciekawe uznaję analizy ukazujące, iż styl przywiązania moderuje zależności między uwzględnionymi w badaniu zmiennymi (analizy te przedstawiono w paragrafie 4.5). W związku z tym, iż analizy te nieco wykraczają poza te niezbędne do realizacji przyjętych celów badawczych, nie było potrzeby, by w tym opracowaniu Autorka poświęciła im więcej uwagi. Warto jednak zależności stwierdzone w efekcie tych analiz opisać szerzej w innym opracowaniu.

Autorka dokonała rzetelnego i wnikliwego przeglądu literatury przedmiotu, wykazując się doskonałą jej znajomością oraz umiejętnością adekwatnego doboru do poruszanej problematyki. Autorka dotarła do wszystkich najważniejszych publikacji w interesującym ją obszarze zagadnień. Spis literatury obejmuje około 350 pozycji, w tym publikacje anglojęzyczne, o zasięgu międzynarodowym. Literatura przedmiotu, na jakiej Autorka się opiera, jest wielodyscyplinowa, co zwiększa moje uznanie dla Pani Magister. Zatem, dokonany przez Autorkę przegląd literatury oceniam bardzo pozytywnie.

Praca napisana jest językiem poprawnym i bardzo starannym. W całym tekście nie znalazłam żadnych potknięć językowych. Piękny i syntetyczny język bardzo ułatwia recepcję tekstu. Wyniki analiz zaprezentowano w czytelnych tabelach, co znacznie ułatwia zapoznanie się z nimi. Wprawdzie ze względu na wielość zmiennych uwzględnionych w tabelach zastosowano skróty nazw badanych zmiennych, jednakże dzięki temu, iż w każdym przypadku do tabel dołączono wyjaśnienie zastosowanych skrótów, odczytanie danych nie sprawia trudności.

Bardzo ciekawe są wyniki analiz ukazujące, iż badani osadzeni sprawcy przemocy, postrzegają siebie w aspekcie większości mierzonych zmiennych znacznie lepiej, niż można by oczekiwać na podstawie faktów z ich życia. Ciekawe i bardzo wartościowe byłoby przedstawienie ewentualnych implikacji praktycznych tej - stwierdzonej w tym badaniu - prawidłowości i oraz wskazanie związanych z tym sugestii odnoszących się do dalszych badań w tym obszarze zagadnień

Reasumując chciałabym podkreślić, iż przedstawione powyżej uwagi i spostrzeżenia mają wyłącznie charakter polemiczny i w niczym nie umniejszają one wartości przedłożonej mi do oceny pracy. Sygnalizowane przeze mnie kwestie związane są z szerokim zakresem zagadnień podjętych przez Autorkę, ich złożonością i wieloaspektowością.

Uważam, iż projekt badawczy zrealizowany przez Panią Magister Darię Rębiś stanowi **oryginalne rozwiązanie przyjętego problemu badawczego**. O oryginalności tego rozwiązania świadczy:

1. Dobór grupy badanej, który oparty został o ściśle określone kryteria, co pozwoliło na wyselekcjonowanie specyficznej grupy badanych.
2. Skoncentrowanie uwagi na subiektywnym odbiorze rzeczywistości przez badanych osadzonych, co pozwoliło na lepsze zrozumienie ich sposobu funkcjonowania i radzenia sobie w życiu.
3. Wieloaspektowość ujęcia zagadnienia. W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż ze względu na to, że przemoc jest zjawiskiem złożonym i wielowymiarowym, jego poznanie i zrozumienie wymaga uwzględnienia wielu jego aspektów, w tym psychologicznych, socjologicznych, związanych z kulturą, prawem i ekonomią, polityką zdrowotną . Autorka zdaje sobie sprawę z wieloaspektowości podejmowanego zagadnienia i z konieczności jednoczesnego ujmowania wielu

jego aspektów w ramach jednego badania, z czym radzi sobie doskonale, wykazując się szeroką wiedzą.

Uważam, że przedstawiona mi do oceny praca Pani Magister Darii Rębiś spełnia warunki stawiane rozprawie doktorskiej określone w art. 13 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 roku z późniejszymi poprawkami. Uważam, iż rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego a jej Autorka wykazała się wiedzą teoretyczną w podejmowanej dyscyplinie naukowej a także umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pani Magister Darii Rębiś do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Wnoszę ponadto o wyróżnienie opiniowanej pracy.

Lublin, 29 maj 2020 r.

Bogumiana Lachowska